

Visionen om att lära eleverna engelska under mattelektionen – hur fungerar den i verkligheten?

Liss Kerstin Sylvén, fil.dr i engelska

I Sverige talar de flesta av oss svenska. Svenskan är ett litet språk. Den alltmer internationaliserade värld vi lever i kräver att vi som har ett litet språk som modersmål lär oss andra språk för att kunna hävda oss. Jämfört med många andra skolämnen kräver dock språkämnena en stor arbetsinsats för att man ska lyckas.

Men frågan är om det behöver vara så svårt. Förespråkare för en metod som kallas språk- och ämnesintegrerad undervisning – SPRINT – hävdar att det går att lära sig språk under tiden som man lär sig ett annat ämne, exempelvis matematik. Metoden går ut på att man helt enkelt använder sig av språket i fråga som kommunikationsmedel i klassrummet. Tanken är att eleverna då både ska lära sig att förstå språket och så småningom även att kunna använda det, samtidigt som de lär sig ämnet.

Visionen

Tanken är inte på något sätt ny. Metoden har använts i alla tider, men i dagens tappning såg den sin början i det tvåspråkiga Kanada på 1960-talet, då man införde den s.k. immersionsmetoden, alltså språkbadsmetoden, för att förbättra de engelsktalande elevernas kunskaper i det franska språket. De positiva resultaten dokumenterades och publicerades flitigt och snart spred sig budskapet även till andra länder om denna effektiva språkundervisningsmetod.

Till Sverige kom den under 1970-talet. Det började som ett experiment i liten skala på en yrkesförberedande linje för elektriker. De blivande elektrikerna ansågs ha stor nytta av att kunna engelska i sitt framtida yrkesutövande och därmed vara en lämplig grupp att prova språkbadsmetoden

på. Det för denna grupp elever viktiga ämnet ellära undervisades helt och hållet på engelska under en termin. Utfallet av experimentet visar en klart ökad positiv attityd till det engelska språket bland eleverna. Dock kunde inga statistiskt säkerställda framsteg i det engelska språket visas i objektiva mätningar.

Detta experiment följdes snart av flera. I Åkersberga införde man vad som skulle komma att kallas Åkersbergamodellen, som innebär att ett antal ämnen undervisas på engelska under gymnasietiden. I Norrköping valde man en annan modell, kallad Norrköpingsmodellen, där samtliga ämnen på gymnasiet undervisas med engelska som undervisningsspråk. Dessa båda modeller har varit utgångspunkten för ett stort antal gymnasieskolor runt om i Sverige som har infört SPRINT i sina programurval. Idag återfinns SPRINT inte bara på gymnasienivå, utan även i grundskolans samtliga stadier. Numera är det också ovanligt att skolorna använder sig specifikt av Åkersberga- eller Norrköpingsmodellen. Istället finns en uppsjö av olika varianter av SPRINT, alltifrån enstaka projekt som genomförs på engelska (eller något annat målspråk) till fullständigt språkbud.

Som tidigare nämndes följdes det kanadensiska immersionsprogrammet noga upp av såväl pedagogiska som språkliga forskare. I Sverige har det vetenskapliga intresset hittills varit tämligen ljust. Ett antal rapporter har dock publicerats. Sammanfattningsvis kan man säga att de resultat som redovisades från experimentet bland studeranden i början av 1970-talet i stort sett står sig även fortsättningsvis. Attityden till det engelska språket är klart positivare bland SPRINT-elever än bland andra. Eleverna själva upplever att de behärskar engelskan bättre sedan de börjat i SPRINT-klass. Baserat på de få undersökningar som utförts verkar det som om visionen om att man kan tillägna sig ett annat språk indirekt genom att använda det som undervisningsspråk fungerar även i praktiken här i Sverige. Eller är det så enkelt?

Verkligheten

En positiv attityd till det målspråk man studerar är avgörande för resultatet. Är man positivt inställd är det lättare att tillägna sig kunskapen. Men att säga att man genom att ha uppnått en positivare attityd även har upp-

nått visionens mål om att man samtidigt som man lär sig ett ämne även indirekt lär sig ett språk är att gå händelserna i förväg.

Under 2002 publicerades en offentlig rapport med titeln *Mål i mun*. Rapporten behandlar svenskans ställning i Sverige ur en mängd olika perspektiv. Ett av perspektiven är SPRINT. Huvudperspektivet för författarna är dock inte huruvida eleverna tillägnat sig målspråket genom att undervisas med SPRINT-metoden utan i första hand hur metoden som sådan påverkar elevens kunskaper i det svenska språket. En annan fråga som behandlas i rapporten är hur SPRINT påverkar elevens kunskaper i de ämnen som undervisas genom ett främmande språk. Dessutom uttrycks vissa farhågor för domändeförluster inom svenska språket om det inte används inom alla ämnen och alla områden. Det är således inte enbart frågeställningen om man kan lära sig ett annat språk via SPRINT som är aktuell utan en hel del andra faktorer som kräver ingående forskning, innan man med säkerhet kan uttala sig om SPRINT-metodens långtgående effekter.

Hittills har dock SPRINT inte följts upp speciellt väl genom vetenskapliga studier. En konsekvens av detta är att det inte finns några större svenska undersökningar om påverkan på modersmålet. Det finns dock en mindre studie som pekar på statistiskt signifikant negativ påverkan på modersmålet hos svenska elever som undervisas på engelska. Det finns heller inga publicerade rapporter om hur ämneskunskaperna påverkas av att undervisas på ett främmande språk. Märkligt nog finns dessutom nästan inga studier gjorda som pekar på att SPRINT leder till kraftigt förbättrade kunskaper inom målspråket. 1997 publicerades en doktorsavhandling som baserades på material från 1980-talet. Elever på gymnasienivå som undervisades med SPRINT jämfördes på olika plan med elever som undervisades som vanligt. Det mest remarkabla resultatet var att det knappt gick att urskilja några som helst skillnader mellan elevgrupperna efter tre års studier vad gäller objektiva kunskaper i målspråket, som i detta fall var engelska. I de ämnen som studerades på engelska lyckades inte SPRINT-gruppen lika bra som kontrollgruppen. I ämnen där SPRINT-gruppen i början av studien låg över kontrollgruppen, låg de i slutet på samma nivå, och i ämnen där de två grupperna initialt var lika halkade SPRINT-gruppen efter under de tre år studien pågick. I studien gjordes inga specifika kontroller för att se, om SPRINT-elevernas svenska påverkades av engelsk-inflödet men det

kunde konstateras att det inte fanns några urskiljbara skillnader mellan grupperna i betygsnivåerna i det svenska språket.

Med avsikt att i någon mån utvärdera effekterna på kunskaperna i målspråket hos SPRINT-elever genomförde jag under åren 1999–2001 en studie där fokus låg på engelsk ordkunskap. Elever på gymnasienivå vid fyra skolor runt om i landet deltog i studien som byggde på tre testtillfällen. Resultaten av studien publicerades i min avhandling i juni i år. För att göra en lång historia kort kan man peka på fem viktiga slutsatser.

För det första: SPRINT-eleverna presterar bättre än kontrolleleverna vid samtliga tre testtillfällen. Alltså, de har klart högre resultat på ordkunskapsproven efter två års SPRINT-studier, men det har de redan ifrån start. Detta illustreras i diagram 1.

För det andra: elever, oavsett grupptillhörighet, som läser engelska i någon form på sin fritid (ex.vis böcker, Internet, tidningar) presterar bättre än de som enbart kommer i kontakt med engelska i skolan. Detta illustreras i diagram 2.

För det tredje: pojkarna i båda grupperna och flickorna i SPRINT-gruppen utvecklar sina testresultat positivt under studiens gång. Däremot tappar kontrollgruppens flickor mellan andra och tredje testtillfället, dvs. under andra året i gymnasiet. Detta illustreras i diagram 3.

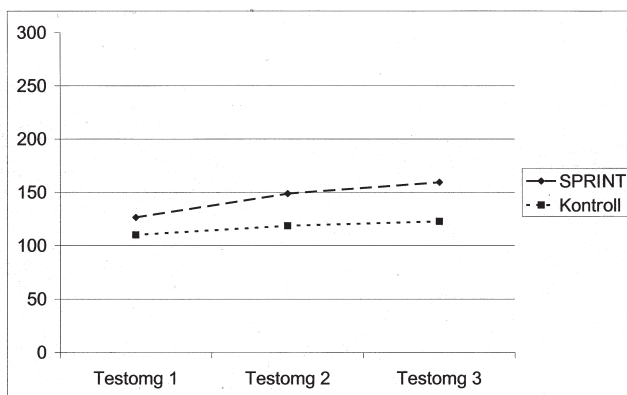


Diagram 1. Testresultat per grupp.

För det fjärde: elever som kommer från studievana hem presterar högre resultat på de olika testen än de som kommer från hem där föräldrarna är lågutbildade.

För det femte och sista: mängden SPRINT verkar inte spela någon avgörande roll på resultaten i studien. Alltså, oavsett om engelska används

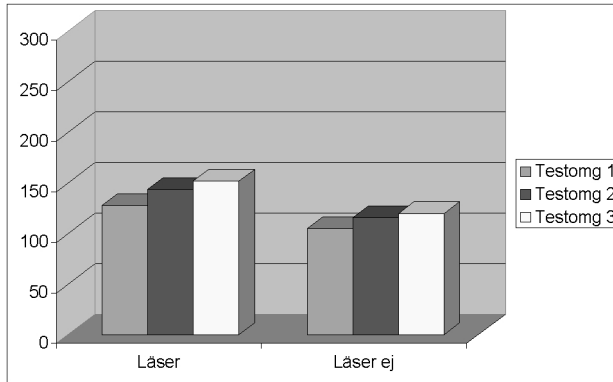


Diagram 2. Resultat per läsare och icke-läsare av engelska texter.

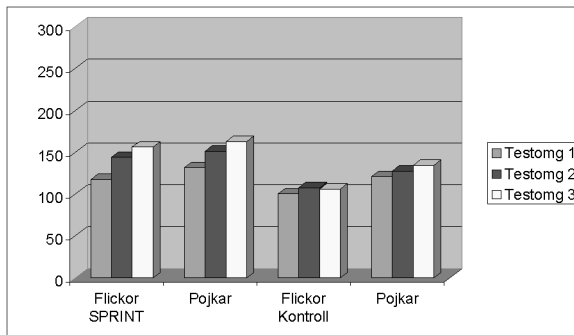


Diagram 3. Resultat per grupp och kön.

som undervisningsspråk i samtliga ämnen eller bara i några enstaka, visar eleverna ungefär likartade resultat.

För att sammanfatta kan man alltså konstatera att det är svårt att veta varför SPRINT-eleverna är bättre än kontrolleleverna. Är det för att de börjar gymnasiet på en högre ordkunskapsnivå? Är det för att de tillhör en speciell och utvald grupp på skolan? Är det för att fler elever i SPRINT-gruppen kommer från studievana hem? Är det för att de läser mer? Eller är det helt enkelt för att de går i SPRINT-klass? För att få svar på detta behöver det forskas betydligt mer i ämnet. Vad som dock redan nu kan konstateras är att SPRINT-undervisningen i Sverige kan se ut på en mängd olika sätt och det är därför mycket svårt att säga något om SPRINT generellt.

Visionen möter verkligheten

Av beskrivningen av SPRINT-verkligheten ovan kan vi dra slutsatsen att den är alldeles för diffus och utforskad för att man ska kunna säga något om huruvida den är bra eller dålig. Diffus, bland annat i det att den kan se ut på ett sätt i den ena skolan och på ett helt annat i den andra och ändå gå under samma benämning. Utforskad, i det att vi vet föga om konsekvenserna av denna undervisningsmetod.

Vad gäller det senare har vi redan konstaterat att mer forskning är nödvändig inom området och det finns vissa positiva tecken som tyder på att intresset för SPRINT ökar även inom akademiska kretsar.

Vad gäller det faktum att SPRINT-metoden är så diffus och ser så olika ut beroende på vilken skola man är på, kan dock mycket göras för att få visionen om en bättre, effektivare och roligare språkinläring att fungera även i verkligheten. För att få SPRINT-metoden att fungera mer effektivt i den svenska skolan behöver den styras upp nationellt och kvalitetssäkras, så att man kan utgå från att oberoende av om man går i SPRINT-klass i Kiruna eller Ystad får man samma kvalitet på undervisningen.

En början vore att specificera vilka krav en SPRINT-lärare måste uppfylla vad gäller kompetens i såväl ämnet som sådant som målspråket. Idag finns ingen sådan kravspecifikation vilket till del kan förklara den måttliga framgången i resultat hos SPRINT-eleverna i min studie. Om läraren besitter måttliga kunskaper i målspråket är det stor risk att språket blir

onyanserat och fattigt och dessutom att själva undervisningssituationen blir rigid och oflexibel. Med en större säkerhet i språket kommer även större säkerhet i själva undervisningen och ökade chanser till flexibilitet i vägval och diskussioner.

Eftersom lärare med dubbel behörighet utgör en ytterst begränsad grupp är det kanske idé att helt låta bli att använda engelska som undervisningsspråk och istället använda sig av en större mängd litteratur skriven på engelska. Enligt en undersökning är huvudanledningen till att skolor erbjuder SPRINT-undervisning i mer än 10 procent av fallen att förbereda eleverna för framtida studier. Vad man då bör förbereda eleverna för är att läsa kurslitteratur. Dessutom visar min undersökning, som påpekats tidigare, att läsning av engelsk text ger stort utslag i ordkunskapstest. Det har visat sig i otaliga andra undersökningar att läsning är en av de bästa metoderna för att tillägna sig ett förbättrat ordförråd.

I andra undersökningar, svenska såväl som internationella, har det framkommit att klassrummet inte är optimalt då det gäller att öva kommunikativ kompetens, som för övrigt är huvudskälet i drygt 15 procent av skolorna för att erbjuda SPRINT-undervisning. Språksituationerna är helt enkelt för specifika för att någon egentlig kommunikativ kompetens ska komma till användning och övas upp och det visar sig dessutom att eleverna mycket sällan själva kommer till tals. Därför tycks det vettigt att, istället för att ”traggla sig fram” på engelska hela tiden, använda sig av språket i de delar av undervisningen där det är relevant, för att i någon mån utveckla elevernas muntliga färdighet. I ämnet historia kan man exempelvis läsa om Amerikas konstitution och det brittiska imperiet på engelska. Ytterligare sätt att få eleverna att i viss mån tala engelska är att be dem diskutera eller hålla föredrag om den engelskspråkiga litteratur de läser.

Detta leder till en annan fråga där nationell konsensus bör uppnås, nämligen frågan om vilka ämnen som lämpar sig bäst för SPRINT-metoden. Som nämndes ovan är historia ett ämne som ter sig användbart för att öva upp kunskaper i ett annat språk, och då speciellt i relevanta kontexter. Däremot kanske matematik, som inte är ett språkligt lika omfattande ämne, inte är lämpligt utan ska stå utanför den grupp av ämnen som SPRINT används för.

Språk- och ämnesintegrerad undervisning är ett bra sätt att öka motivationen och intresset för och kunskaper i ett annat språk. Detta har visat sig i ett flertal andra länder. Därför är det något vi ska fortsätta att satsa på även i Sverige. Men det är viktigt att vi gör det på ett medvetet sätt, så att vi vet vilka effekterna blir. Det är dessutom utomordentligt viktigt att vi inte helt okritiskt följer i andra länders spår, där förutsättningarna kanske ser helt annorlunda ut än de gör i vårt land, utan att vi anpassar metoden till de förhållanden som råder hos oss. Ovan har jag föreslagit några sätt att göra detta på. Det är en början. Om det sedan följs upp med gedigen forskning har vi möjlighet att utveckla en språk- och ämnesinlärningsmetod som ger bästa möjliga resultat och som såväl skolchefer som lärare och elever kan trivas och känna sig tillfreds med.